

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

Diplomski rad

**SAMOPOIMANJE DJECE OSNOVNOŠKOLSKE DOBI I RODITELJSKO
PONAŠANJE**

Ivana Sabljak

Mentor: Doc.dr.sc. Gordana Kuterovac Jagodić

Zagreb, 2005.

SADRŽAJ

SAŽETAK

UVOD.....	5
CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA.....	11
Hipoteza.....	11
METODOLOGIJA.....	12
Sudionici istraživanja.....	12
Instrumenti.....	13
Postupak.....	15
REZULTATI I RASPRAVA.....	17
Spolne razlike u samopoimanju kod djece.....	17
Spolne razlike u dječjoj percepciji roditeljskog ponašanja.....	19
Povezanost dimenzija percipiranog roditeljskog ponašanja i dječjeg samopoimanja.....	20
Doprinos dimenzija percipiranog roditeljskog ponašanja u tumačenju dječjeg samopoimanja.....	23
ZAKLJUČAK.....	25
LITERATURA.....	27

Samopojmanje djece osnovnoškolske dobi i roditeljsko ponašanje
Self esteem of elementaryschoolers and parental behaviour

Ivana Sabljak

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja je utvrditi odnos između dimenzija percipiranog roditeljskog ponašanja i dimenzija samopojmanja na uzorku od N=98 (57 djevojčica i 41 dječak) učenika sedmih i osmih razreda osnovne škole. Korišteni instrumenti su: URP, Upitnik roditeljskog ponašanja (Brković, Keresteš, Kuterovac Jagodić i Lugomer-Armano, 2005) te SPCC, Profil samopercepcije za djecu (Susan Harter, 1985). Spolne razlike u percepciji roditeljskog ponašanja su pronađene u tri dimenzije roditeljskog ponašanja: psihološkoj kontroli majke, bihevioralnoj kontroli majke i psihološkoj kontroli oca. Dječaci percipiraju svoje majke i očeve više psihološki kontrolirajuće, dok djevojčice percipiraju svoje majke više bihevioralno kontrolirajuće. Spolne razlike u dimenzijama samopojmanja pronađene su u dimenzijama regulacije ponašanja, sportske kompetentnosti te tjelesnog izgleda. Na skali regulacije ponašanja djevojčice imaju statistički značajno više rezultate, dok dječaci postižu statistički značajno više rezultate na skali percipirane sportske kompetentnosti i skali percipiranog tjelesnog izgleda. Što se tiče povezanosti dimenzija percipiranog roditeljskog ponašanja sa dimenzijama samopojmanjem, veći je broj korelacija između tih varijabli kod djevojčica nego kod dječaka. Također je pronađeno da je dječacima važnija percepcija očevog ponašanja, dok su kod djevojčica percepcija majčinog i očevog ponašanja podjednako važni prediktori za samopojmanja.

ABSTRACT

The aim of this study was to establish the relationship between dimensions of perceived parental behaviour and dimensions of self esteem. Participants were 98 (57girls and 41 boy) 7-th and 8-th graders. Instruments that we used were: PBQ, Parental Behaviour Questionnaire (Brković, Keresteš, Kuterovac Jagodić & Lugomer-Armano, 2005) and

SPPC, Self-Perception Profile for Children (Susan Harter, 1985). Sex differences in perception of parental behaviour were found in three dimensions of perceived parental behaviour: mothers psychological control, mothers behavioral control and fathers psychological control. Boys perceive their mother and father more psychologically controlling while girls perceive their mothers more behaviorally controlling. Sex differences on dimensions of self esteem were found in dimensions of behaviour conduct, athletic competence and physical appearance. On the scale of behaviour conduct girls score significantly higher than boys, while boys score significantly higher on dimensions: athletic competence and physical appearance. The number of correlations between the dimensions of perceived parental behaviour and dimensions of self esteem is higher for girls than for boys. Fathers behaviour is more important for boys development of self esteem, while for girls mothers and fathers behaviours are equally important for the development of their self esteem.

Ključne riječi: samopoimanje; osnovnoškolska djeca; percipirano roditeljsko ponašanje
Keywords: self esteem; elementary schoolers; perceived parental behavior

UVOD

Teoretičari, kada govore o kognitivnim shemama u kojima su organizirane informacije o sebi, smatraju da je važno uspostaviti relaciju između dva bliska pojma – samopoimanja (deskriptivni aspekt sebe) i samopoštovanja (evaluativni aspekt sebe) (Lacković-Grgin, 1994). Coombs (1981; prema Lacković-Grgin, 1994) definira samopoimanje (self-koncept) kao psihološki konstrukt koji je "fenomenološka organizacija iskustva individue i ideja u njoj samoj u svim aspektima njezina života". Samopoštovanje se dakle može definirati kao svijest o vlastitoj vrijednosti, a uključuje vrednovanje sebe i vlastite afektivne reakcije na ta vrednovanja (prema Vasta i sur.1998). Ono je ključni aspekt samopoimanja čija je uloga suočavanje slike o sebi s vanjskim informacijama. (prema Lacković-Grgin,1994).

Coopersmith (1967; prema Kawash i sur., 1984) definirajući samopoštovanje navodi da je to procjena vrijednosti koju pojedinac iskazuje o samom sebi, a koja je ovisna o ranim iskustvima i interakcijama, posebno s vlastitim roditeljima.

Harterova (1990) definira samopoimanje kao individualnu percepciju kombinacija različitih aspekata vlastitoga "ja". Pojam o sebi je višedimenzionalni konstrukt u kojem pojedinac, s jedne strane, može imati različitu percepciju svoje kompetencije u različitim područjima funkcioniranja, ali on ujedno ima i opću percepciju vrijednosti sebe kao osobe. U skladu s time Harter je razvila postupak mjerenja samopoimanja djece koji uključuje percipiranu kompetentnost u pet odvojenih područja: školske sposobnosti, sportske sposobnosti, socijalne prihvaćenosti, ponašanja i tjelesnog izgleda. Opće samopoštovanje autorica definira kao općenitu percepciju vlastite vrijednosti. Postupak mjerenja slike o sebi uključuje operacionalizaciju općeg samopoštovanja na temelju procjene o tome koliko se općenito osjećamo vrijednima kao osobe, odnosno koliko smo zadovoljni time kakvi jesmo (prema Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić i Franc 2000).

Postoje različita teorijska shvaćanja strukture samopoimanja, Byrne (1985; prema Lacković-Grgin, 1994) ih navodi četiri: samopoimanje je jednodimenzionalan

konstrukt; drugo je da je ono višedimenzionalan i hijerarhijski organiziran konstrukt; treće, da se sastoji od više međusobno nezavisnih faktora i četvrto, tzv. kompenzacijski model po kojem postoje veze među facetama, ali su one inverzne, što znači da netko može imati nisko akademsko, ali visoko tjelesno samopoimanje.

Prema suvremenom shvaćanju samopoimanja, ono nije urođeno, stječe se i razvija tijekom života. Za njegov razvoj bitni su kognitivni i afektivni procesi (Piaget i Inhelder, 1969; Kohlberg, 1969; Harter, 1986; prema Lacković-Grgin, 1994) kao što su važne i stvarne i/ili zamišljene interakcije sa značajnim drugima (Cooley, 1912; Mead, 1934; Sullivan, 1953; prema Lacković-Grgin, 1994).

U svakom stadiju razvoja samopoimanje se kvalitativno razlikuje od onog na nižem stadiju razvoja (Piaget, Harter, Damon i Hart, 1986; prema Lacković-Grgin, 1994), a njegov se razvoj odvija prema nekim općim načelima razvoja, to su diferencijacija i integracija. S dobi prvo dolazi do diferencijacije faceta koncepta o sebi uz paralelan proces njihove integracije u viši nivo globalnog (općeg) samovrednovanja. Porast diferencijacije faceta samopoimanja povezan je s učenjem socijalnih uloga, a uspješno integriranje faceta ovisi o razvoju kognitivnih sposobnosti. Kako s vremenom raste broj faceta istovremeno opada stupanj povezanosti među njima. Razvoj samopoimanja, jednako kao i razvoj mišljenja općenito, odvija se i po načelu od konkretnog prema apstraktnom. Samoopisi kod mlađih ispitanika sadrže pretežno konkretne (fizičke) attribute dok se na kasnijem uzrastu javljaju apstraktni (psihološki) atributi.

Djeca u osnovnoj školi, za razliku od male djece koja u samoopisima izražavaju želje i maštu, opisuju sebe na temelju samovrednovanja i uspoređivanja s drugom djecom. U dobi od šest do jedanaest godina pojavljuju se i negativni atributi u dječjim samoopisima što možda ukazuje na početak razlikovanja realnog "ja" od idealnog "ja". Do napretka u razvoju samopoimanja došlo je zbog proširenja socijalnih kontakata i promjenama u kognitivnom funkcioniranju djece ove dobi. Nakon šeste godine života dolazi do prijelaza u fazu konkretnih operacija u kojoj djeca sve uspješnije logički misle, sve točnije opažaju, također, omogućeno im je prosuđivanje okolnog svijeta i sebe samih. Povećanjem

sposobnosti klasificiranja stvari iz okolnog svijeta u kategorije i klase povećava se sposobnost hijerarhijskog organiziranja atributa kojima se djeca opisuju (prema Lacković-Grgin, 1994).

Samopoiimanje služi kao determinanta ponašanja, u vidu utjecaja na smjer ponašanja. Wylie (1979; prema Lacković-Grgin, 1994) je izvijestila o velikom broju studija koje pokazuju da osobe s negativnim vrednovanjem, odnosno niskim samopoštovanjem imaju više emocionalnih i motivacijskih problema od osoba s umjerenim ili visokim samopoštovanjem. Opće samopoiimanje utječe na opću prilagodbu osobe ali i na neke posebne aspekte ponašanja npr. u situacijama iskazivanja svojih mogućnosti (ispiti, natjecanja...), na odabir socijalnih situacija i sudjelovanja u njima, determinira odupiranje/pristajanje na zahtjeve i utjecaje drugih, regulira moralno ponašanje osobe... Adolescenti s visokim samopoštovanjem koriste pozitivne načine rješavanja životnih problema i manja je vjerojatnost da će razviti poremećaje kao što su anksioznost, depresija, delikvencija i poremećaji hranjenja nego mladi ljudi s niskim samopoštovanjem (prema Dacey i Kenny, 1994). Važnost samopoštovanja je velika, više samopoštovanje je nužno za što bolje funkcioniranje pojedinca i njegovu prilagodbu.

Za razvoj samopoiimanja, uz kognitivni razvoj bitne su i interakcije sa značajnim drugima jer su oni važan izvor informacija. Stvarajući sliku o sebi oslanjamo se na informacije koje su sadržane u iskazima drugih ljudi o nama, odnosno na njihovo ponašanje prema nama. Dakle, skloni smo vidjeti sebe onako kako nas vide značajni drugi. Mladima su značajni drugi: roditelji, prijatelji, vršnjaci, učitelji i rođaci. Značajnost koja im se pridaje ovisi o međusobnom uzajamnom djelovanju, o njihovim kompetencijama i ulozima. Dok je dijete malo roditelji predstavljaju jedine značajne odrasle.

Jedan od najznačajnijih autora ranih empirijskih studija o faktorima koji prethode samopoštovanju je Rosenberg (1961; prema Gray-Little, Williams i Hancock, 1997). Njegovo najznačajnije otkriće je potvrda da je količina roditeljske pažnje i zanimanja za dijete u značajnoj korelaciji sa samopoštovanjem djeteta.

Coopersmith (1967) i Sears (1970) (sve prema Bezinović, 1987) smatraju da je najvažniji period razvoja samopoimanja rano djetinjstvo a najvažniji činitelj kvaliteta odnosa s roditeljima i najbližom socijalnom okolinom. Ukoliko roditelji prema djeci postupaju s ljubavlju i uvažavanjem njihovih osobnih karakteristika ona će o sebi misliti pozitivno a njihovo će samopoimanje biti visoko. Najvažnije odrednice razvoja pozitivnog samopoštovanja su briga, emocionalna toplina te interes za dijete i njegove potrebe. Pretjerano ograničavanje slobode, iskazivanje neprijateljstva i indiferentnost u odnosu prema djetetu negativno će utjecati na razvoj samopoimanja .

Unatoč brojnim različitim teorijskim i metodološkim pristupima te mnogim činiteljima koji utječu na roditeljsko ponašanje, istraživanja ukazuju na značajnu stabilnost individualnih razlika u ponašanju roditelja prema djeci tijekom vremena (Collins i Rusell, 1991). Rezultati istraživanja upućuju na postojanje dviju temeljnih dimenzija roditeljskog ponašanja, a to su emocionalnost i kontrola (Darling i Steinberg, 1993; Peterson i Rollins, 1987). Obje dimenzije su bipolarne, što znači da se na jednom kraju dimenzije nalazi visoka emocionalnost (toplina) ili kod kontrole, visoka (čvrsta) kontrola, a na drugom niska emocionalnost (hladnoća) te niska (slaba) kontrola.

Dimenzija emocionalnosti odnosi se na emocije koje roditelji pokazuju u interakciji s djetetom. Emocionalno topli roditelji prihvaćaju svoju djecu, pružaju im pažnju, brigu, razumijevanje i podršku, a od tehnika discipliniranja koriste objašnjenja, ohrabivanja i pohvale. Emocionalno hladni roditelji su neprijateljski nastrojeni prema svom djetetu, zanemaruju ga, odbacuju, kritiziraju i kažnjavaju. Mnogi smatraju da je upravo emocionalna toplina najvažniji aspekt obiteljskog okružja koji najviše utječe na dječji razvoj (Becker, 1964; Franc, McClelland i Weinberger, 1991; Kandel, 1990; Sears, Maccoby i Levin, 1957, prema Vander-Zanden, 1993).

Dimenzija kontrole odnosi se na ponašanja koja koriste roditelji u interakciji sa svojom djecom da bi modificirali njihova ponašanja i unutrašnja stanja (Peterson i Rollins, 1987). Roditelji koji strogo kontroliraju djetetovo ponašanje i paze da se djeca pridržavaju pravila koja su im oni odredili koriste čvrstu kontrolu, dok roditelji koji koriste slabu kontrolu daju djetetu puno slobode, postavljaju malo pravila ponašanja i manje nadziru ponašanje djeteta.

Becker (1964; prema Vander-Zanden, 1993) je ustanovio da roditeljska ponašanja koja se nalaze na krajevima dimenzije kontrole mogu biti rizični faktori za razvoj djeteta. Prečvrsta kontrola dječjeg ponašanja može dovest do razvoja zavisnosti, submisivnog ponašanja, smanjenja motivacije za postignućem te potisnute hostilnosti. Preblaga kontrola pak može dovesti do razvoja agresivnosti i nedosljednog ponašanja.

Novija istraživanja ukazuju na potrebu razlikovanja dvije odvojene i ortogonalne dimenzije roditeljske kontrole: psihološka i bihevioralna kontrola (Barber, Olsen i Shagle, 1994; Steinberg, Lamborn, Dornbush i Darling, 1992; Darling i Steinberg, 1993). Psihološka kontrola se odnosi na pokušaje kontroliranja djetetovog psihološkog svijeta, a bihevioralna na pokušaje kontroliranja djetetovog ponašanja, posebno njegovih nepoželjnih oblika. Razlike u ove dvije dimenzije kontrole dovode do različitih ponašanja kod djece. Barber, Olsen i Shagle (1994) nalaze da je snažna psihološka kontrola djece povezana sa internaliziranim problemima u adolescenciji dok je slaba bihevioralna kontrola povezana s eksternaliziranim problemima.

Istraživanja koja su se bavila pitanjem činitelja roditeljskog ponašanja rezultirala su trima glavnim skupinama činitelja. To su: individualne osobine roditelja, osobine djeteta i kontekstualni činitelji (Belsky, 1984; Martinova i Colbertova, 1997; prema Keresteš, 2002.).

Osobine roditelja koje utječu na roditeljsko ponašanje su dob roditelja, spol, osobine ličnosti, ponašanje njihovih roditelja prema njima, znanje o dječjem razvoju i roditeljskom ponašanju te zadovoljstvo brakom. Najviše empirijskih podataka postoji za spol roditelja (Keresteš, 2002). Neka istraživanja nalaze da su majke sklonije psihološkom kontroliranju djece nego očevi (Burger, Lamp i Rogers, 1975b; Litovsky i Dusek, 1985; Russell i Russell, 1987; prema Keresteš, 2002.) dok očevi dijete češće bihevioralno kontroliraju (Collins i Russell, 1991; Shek, 1995). Nadalje, istraživanja su dokazala i veću emocionalnu toplinu majki u odnosu na očeve (Armentrout i Burger, 1972b; Burger i sur., 1975b; Deković i Raboteg-Šarić, 1997; Kuterovac-Jagodić i Keresteš, 1997; Shek, 1995; prema Keresteš, 2002).

Osobine djeteta koje najviše utječu na roditeljsko ponašanje su : temperament, dob i spol djeteta. Istraživanja pokazuju da se roditelji različito ponašaju prema djeci različitog spola.

Russell i Russell (1987) utvrdili su da roditelji šestogodišnje i sedmogodišnje djece, kako očevi tako i majke pokazuju više emocionalnosti u interakciji sa djevojčicama, a više dominacije/asertivnosti u interakciji s dječacima. Međutim opažene razlike su bile tek na granici statističke značajnosti. Parke i Tinsley (1987) te Lamb (1977; sve prema Keresteš, 2002) su pak pronašli da u dojenačkoj dobi majke više pričaju i osmjehuju se djevojčicama nego dječacima, dok se očevi više bave sinovima nego kćerima, osobito ako se radi o prvorođenom djetetu.

Kontekst u kojem se odvija roditeljsko ponašanje u velikoj mjeri utječe na interakciju između roditelja i djece. Bitni kontekstualni činitelji su: socijalne mreže, radno mjesto roditelja i bračni odnosi (Belsky, 1984). Taj kontekst može biti izvor i stresa i podrške. Tako je moguće da stres uzrokovan problemima na radnom mjestu dovede do promjene ponašanja prema djetetu kao i percepcija bračnih odnosa. Ako žena osjeća potporu svoga supruga, vjerojatnije je da će se više baviti i svojom djecom. Socijalna podrška koja proizlazi iz uključenosti u socijalne mreže ima povoljan utjecaj na ponašanje, omogućuje pozitivno iskustvo i smanjuje negativan utjecaj stresa. Istraživanja su pokazala da su roditelji sa manje socijalne podrške manje uspješni u odgoju svoje djece. Socioekonomski status roditelja također utječe na razvoj djeteta i određuje način postupanja roditelja prema djetetu. Peterson i Rollins (1987) nalaze da su majke nižeg socioekonomskog statusa restriktivne, dok majke višeg socioekonomskog statusa više komuniciraju sa svojom djecom i više ih podržavaju.

Za razvoj pozitivnog samopoštovanja i adekvatnu prilagodbu djeteta važna je emocionalna toplina i prihvaćanje od strane roditelja, te umjerena psihološka kontrola koja je važna da dijete nauči da je socijalna interakcija određena nekim pravilima ponašanja i posjeduje određenu strukturu koju treba slijediti kako bi se moglo uključiti u socijalne mreže. Nielsen i Metha (1994) u svom istraživanju, na uzorku srednjoškolaca, nalaze da je percepcija roditeljske podrške, odobravanja i kontrole pozitivno povezana sa socijalnim samopoštovanjem i školskom kompetentnošću. Nadalje, istraživanja pokazuju da na samopoštovanje djece, općenito više utječu majke sa svojim ponašanjem nego očevi. Rosenberg (1979; prema Lacković-Grgin, 1994) nalazi da je za oba spola, za različite rase i

klase, majka obično ona osoba koja se smatra najznačajnijom osobom (pa time ima i najveći utjecaj), a zatim slijede otac, braća, učitelji i prijatelji. Haque, 1988; Marshall i Mazzucco, 1995. (prema Kuterovac-Jagodić i Keresteš, 1997) potvrđuju u svojim istraživanjima da je samopoštovanje više povezano s majčinim ponašanjem.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Na temelju ranijih istraživanja koja ukazuju na važnost utjecaja percipiranog roditeljskog ponašanja na razvoj djetetova pojma o sebi, postavljen je i cilj ovog istraživanja. Cilj je utvrditi odnos pojedinih vidova percipiranog roditeljskog ponašanja i pojedinih dimenzija dječjeg samopoimanja.

1. Provjeriti postoje li spolne razlike u samopoimanju djece i dječjoj percepciji roditeljskog ponašanja.
2. Utvrditi povezanost dimenzija percipiranog roditeljskog ponašanja i dimenzija samopoimanja djeteta.
3. Utvrditi doprinos rezultata na skali percipiranog roditeljskog ponašanja u tumačenju rezultata na skali samopoimanja djeteta.

Hipoteza

U skladu s nekim istraživanjima očekuju se spolne razlike u dječjoj percepciji ponašanja roditelja na dimenzijama psihološke i bihevioralne kontrole. Očekuje se da će dječaci svoje majke i očeve procijeniti više psihološki kontrolirajuće, te očeve više bihevioralno kontrolirajuće nego djevojčice.

Nadalje, spolne razlike među djecom, u okviru samopoimanja se ne očekuju na razini općeg samopoštovanja već na dimenzijama: regulacija ponašanja, tjelesni izgled,

sportske sposobnosti. Na dimenzijama sportske kompetentnosti i tjelesnog izgleda očekuju se viši rezultati za dječake nego za djevojčice, dok sa na dimenziji regulacije ponašanja očekuje da će djevojčice postizati bolje rezultate nego dječaci.

Što se tiče povezanosti između dimenzija roditeljskog ponašanja i samopoštovanja, očekuju se pozitivne povezanosti percipirane i očeve i majčine emocionalnosti s dimenzijama samopoimanja, te negativne povezanosti percipirane roditeljske psihološke kontrole s dimenzijama samopoimanja.

Na temelju ranijih iskustava očekuje se veći doprinos majčinog ponašanja u tumačenju samopoimanja i kod dječaka i djevojčica.

METODOLOGIJA

Sudionici istraživanja

Istraživanje je provedeno na učenicima sedmih i osmih razreda osnovne škole u Slavanskom Brodu (OŠ Antun Mihanović). Prije provedbe istraživanja učenici su, da bi uopće mogli sudjelovati, morali dobiti pristanak roditelja. Istraživanjem je obuhvaćeno sedam razrednih odjeljenja. Svi koji su na dan istraživanja bili u školi dobili su pisma za roditelje u kojima se traži njihov pristanak na sudjelovanje njihovog djeteta u istraživanju. Ukratko je objašnjen cilj, postupak i svrha istraživanja. Zagarantirana je anonimnost podataka. Roditelji koji su se složili da njihovo dijete sudjeluje trebali su se potpisati i poslati potpisana pisma po djetetu nazad u školu, oni koji se nisu složili s tim da im dijete sudjeluje trebali su nepotpisano pismo također vratiti. Od ukupno 150 pisama poslanih roditeljima po njihovoj djeci, 130 (86.6%) je vraćeno potpisano. Dakle, ukupni broj sudionika koji su rješavali bateriju upitnika je $N=130$. U obradu nisu uvršteni oni upitnici koji nisu ispunjeni do kraja te upitnici onih učenika koji ne žive s oba roditelja, što je utvrđeno na temelju sociodemografskih pitanja.

Konačni uzorak čini ukupno 98 sudionika, od čega 57 djevojčica (58,2%) i 41 dječaka (41,8%). Raspon godina je od 12 do 15, prosječna dob je 13.6.

Instrumenti

Za procjenu dimenzija slike o sebi kod djece, korištena je adaptirana verzija skale (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić i Franc, 2000), Susan Harter: *Self-Perception Profile for Children* (1985).

Instrument (prema Harter,1985) se sastoji od 36 čestica koje čine šest subskala, svaka subskala se sastoji od šest čestica i namijenjen je za djecu osnovnoškolske dobi (od 8 do 13,14 godina)

Svaka čestica predstavlja dvije povezane rečenice: jednu koja opisuje kompetentno dijete i drugu koja opisuje manje kompetentno dijete (Npr. "Neka djeca uspješna su u učenju", a "Druga djeca nisu baš uspješna u učenju.") Dijete, ispunjavajući upitnik, prvo odabire rečenicu koja ga bolje opisuje, a zatim označava (znakom "X"), opisuje li ga ta rečenica potpuno točno ili donekle točno.

Rezultat se boduje na skali od četiri stupnja pri čemu "1" znači najmanju kompetentnost, a "4" najveću. Ukupan rezultat je prosjek rezultata na svim česticama svake od šest subskala.

Instrument je zamišljen tako da djeca ocjenjuju sebe općenito te u pet odvojenih područja samopoimanja koja se odnose na školske i sportske sposobnosti, socijalnu prihvaćenost, te područje tjelesnog izgleda i ponašanja.

Harterova je konstruirala skalu, polazeći od pretpostavke da djeca dobro razlikuju područja svoje kompetentnosti, odnosno da se ne osjećaju jednako kompetentni u svim domenama. Do tih pretpostavki je došla analizom sadržaja samoopisa djece od 8 do 12 godina.

Instrument se sastoji od sljedećih šest subskala:

Školska kompetentnost odnosi se na opažanje vlastite kompetentnosti ili sposobnosti unutar školskog okruženja. (Npr."Neka djeca znaju da mogu dobro napraviti školske zadaće", a "Druga djeca brinu se o tome hoće li moći napraviti školske zadaće.")

Socijalna prihvaćenost odnosi se na stupanj u kojem je dijete prihvaćeno od vršnjaka ili se osjeća popularno. (Npr. "Neka djeca teško nalaze prijatelje", a "Druga djeca lako nalaze prijatelje.")

Regulacija ponašanja odnosi se na stupanj u kojemu je dijete zadovoljno svojim ponašanjem, na osjećaj da postupa ispravno, da se ponaša onako kako se od njega očekuje. (Npr. "Nekoj djeci često se ne sviđa kako se ponašaju", a "Drugoj djeci obično se sviđa kako se ponašaju.")

Sportska kompetentnost odnosi se na djetetov osjećaj da je uspješno u sportu i igrama izvan kuće. (Npr. "Neka djeca imaju uspjeha u raznim sportovima", a "Druga djeca misle da nisu baš uspješna u sportu.")

Tjelesni izgled odnosi se na stupanj u kojem je dijete zadovoljno svojim izgledom. (Npr. "Neka djeca zadovoljna su svojim izgledom", a "Druga djeca nisu zadovoljna svojim izgledom.")

Autorica je također pretpostavila da djeca starija od osam godina, osim što dobro razlikuju navedena područja svoje kompetentnosti, konstruiraju i opći pogled na sebe kao osobu. Taj opći pogled je posljedica procesa samovrednovanja i nadilazi percepciju kompetentnosti u pojedinim specifičnim područjima.

Opće samopoštovanje odnosi se na stupanj u kojemu je dijete zadovoljno sobom kao osobom i općenito svojim životom. (Npr. "Neka djeca često nisu zadovoljna sobom", a "Druga djeca uglavnom su zadovoljna sobom").

Crombachov alpha koeficijenti unutarnje konzistencije za skale profila, na uzorku 340 dvanaestogodišnjih osnovnoškolaca u Zagrebu, iznose: 0,76, 0,70, 0,67, 0,84, 0,73, 0,75, (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić i Franc, 2000).

Cronbachov alfa koeficijenti na uzorku 98 osnovnoškolaca u ovom istraživanju iznose: 0,78, 0,82, 0,73, 0,80, 0,85, 0,81, ove vrijednosti su zadovoljavajuće za svaku pojedinu subskalu.

Upitnik roditeljskog ponašanja ili URP (Brković, Keresteš, Kuterovac Jagodić i Lugomer-Armano, 2005).

Postoje tri verzije ovog upitnika, za majku, za oca i za dijete. U ovom istraživanju je korištena verzija upitnik roditeljskog ponašanja za dijete, koji se sastoji od dva identična upitnika od kojih se jedan odnosi na majku a drugi na oca. Svaki od ta dva upitnika ima po 33 čestice. Zadatak je djeteta da na ljestvici od četiri stupnja označi koliko točno svaka čestica opisuje ponašanje njegove majke/oca prema njemu (1-uopće nije točno, 2-nije baš točno, 3-dosta točno, 4-potpuno točno). Upitnikom se mjere četiri dimenzije roditeljskog ponašanja: emocionalnost, psihološka kontrola, bihevioralna kontrola i disciplina. Dimenzija emocionalnosti sadrži devet čestica, npr. "Pokazuje mi da me voli grljenjem i ljubljenjem.", dimenzija psihološke kontrole sadrži šest čestica, npr. "Govori mi kako su druga djeca bolja od mene.", dimenzija bihevioralne kontrole sadrži osam čestica, npr. "Obično zna kada ću u školi odgovarati ili pisati test." i konačno, dimenzija discipline sadrži deset čestica, npr. "Objašnjava mi zašto se trebam pridržavati pravila."

Rezultati se boduju na skali od četiri stupnja, pri tome "1" znači nisku, dok "4" označava visoku vrijednost rezultata na pojedinoj dimenziji. Ukupni rezultat se računa kao prosjek rezultata na pojedinim dimenzijama. Pouzdanost tipa nutarnje konzistencije (Cronbachov alpha) pojedinih dimenzija roditeljskog ponašanja (emocionalnost, psihološka kontrola, bihevioralna kontrola i disciplina) za majku su: 0.80, 0.70, 0.53, 0.47 , a za oca su: 0.81, 0.78, 0.58, 0.69. Cronbachov alpha za dimenzije bihevioralne kontrole i discipline u upitniku za majku su niske, kao i za dimenziju bihevioralne kontrole za oca, dok su ostali koeficijenti zadovoljavajući. Pouzdanosti pojedinih dimenzija za majku i oca zajedno su: 0.87, 0.84, 0.71, 0.75, ove pouzdanosti su također zadovoljavajuće.

Postupak

Ispitivanje je provedeno u travnju 2005. godine u O. Š. Antun Mihanović u Slavenskom Brodu, na već opisanom uzorku, N=98. Upitnici su primijenjeni grupno, za svaki razred posebno, u okviru redovne nastave u školi. Za popunjavanje upitnika bio je predviđen jedan

školski sat, no učenici su upitnike ispunili za dvadeset minuta. Po dolasku u razred, učenici koji su donijeli roditeljski pristanak za sudjelovanje u istraživanju, su smješteni na jednu stranu razreda, a oni koji nisu sudjelovali smješteni su na drugi kraj razreda, oni su dobili zadatak od profesorice koji su u tišini rješavali. Sudionici istraživanja su još jednom upućeni u svrhu i cilj istraživanja, te im je naglašeno da mogu u bilo kojem trenutku odustati, napomenuto im je da to nije test znanja, da nema točnih i netočnih odgovora, te da će njihovi rezultati biti potpuno anonimni. Nakon što su im podijeljeni upitnici temeljito im je pročitana uputu koja ide uz svaki upitnik, također im je naglašeno da ako im nešto nije jasno mogu slobodno pitati provoditeljicu istraživanja. Svi ispitanici su popunjavali upitnike istim redom. Prvo su ispunili nekoliko sociodemografskih pitanja, nakon toga *Upitnik roditeljskog ponašanja za majku*, te *Profil samopercepcije za djecu* i na kraju *Upitnik roditeljskog ponašanja za oca*. Kako bi se osigurala anonimnost, na mjesta gdje je sjedilo po dvoje djece u klupi stavljene su pregrade.

REZULTATI I RASPRAVA

Analiza prikupljenih podataka izvršena je pomoću programa SPSS 12.0 for Windows. Provjereni su normaliteti distribucija rezultata na svakoj od dimenzija roditeljskog ponašanja za majku i za oca, te normaliteti distribucija svih subskala samopoimanja, i to posebno za dječake, posebno za djevojčice. Normaliteti su testirani pomoću Kolmogorov-Smirnovljevog testa koje je pokazao da niti u jednoj distribuciji ne postoji statistički značajno odstupanje rezultata od normalne distribucije.

Spolne razlike u samopoimanju kod djece

Da bi se utvrdilo postoje li spolne razlike u samopoimanju kod djece testirali smo značajnost razlika t-testom za nezavisne uzorke. Rezultat tog testiranja nalazi se u tablici 1.

Tablica 1.

Aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata za pojedine dimenzije samopoimanja, posebno za djevojčice ($N=57$) i dječake ($N=41$), te t-testovi značajnosti razlika među spolovima.

	Djevojčice		Dječaci		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Školska kompetentnost	2.97	0.68	2.87	0.67	0.50	0.939
Socijalna prihvaćenost	3.05	0.65	3.10	0.65	-0.41	0.680
Regulacija ponašanja	3.04	0.58	2.65	0.61	3.16	0.002
Sportska kompetentnost	2.66	0.75	3.13	0.61	-3.37	0.001
Tjelesni izgled	2.47	0.77	2.92	0.76	-2.85	0.005
Opće samopoštovanje	2.98	0.66	3.05	0.68	-0.55	0.581

Legenda: M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija

Lacković-Grgin (1994) navodi da ne postoji suglasnost autora o samopoštovanju adolescenata različitog spola, ali da veći broj autora izvješćuje da je samopoštovanje djevojaka niže od samopoštovanja mladića. Istraživanja u kojima su korištene

višedimenzionalne skale samopoštovanja pokazuju da se ne bi moglo govoriti o razlikama u općem nivou samopoštovanja, već o razlikama u pojedinim dimenzijama samopoštovanja, što je utvrđeno i u ovom istraživanju.

Kao što se vidi u tablici 1., razlike između dječaka i djevojčica su pronađene u tri dimenzije samopoimanja: regulaciji ponašanja, sportskoj kompetentnosti i tjelesnom izgledu. Rezultat na skali percipirane regulacije ponašanja odnosi se na aspekt socijalnog samopoimanja koji proizlazi iz odnosa s odraslim značajnim drugim osobama iz života pojedinca. Razvoj slike o sebi povezan je s potrebom za prihvaćanjem, poštovanjem, podrškom, toplinom iz okoline, pri čemu nezadovoljavanje tih potreba negativno utječe na razvoj pojma o sebi. Što je veći nesklad između potreba pojedinca i podrške koju on dobiva iz okoline, to je lošija prilagodba i opće samopoštovanje (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić i Franc, 2000). Na skali regulacije ponašanja djevojčice imaju statistički značajno više rezultate ($M = 3.04$, $Mm = 2.65$; $t = 3.16$, $p < 0.01$), što znači da su djevojčice zadovoljnije svojim ponašanjem od dječaka, koji svoje ponašanje doživljavaju manje prihvatljivim. Skale percipiranih sportskih sposobnosti (djetetov osjećaj da je uspješno u sportu i igrama izvan kuće) i tjelesnog izgleda (stupanj u kojem je dijete zadovoljno svojim izgledom) odnose se na tjelesno samopoimanje. Tjelesno samopoimanje determinirano je subjektivnom percepcijom svoga tijela, zatim internaliziranim emocionalnim iskustvom o tijelu kao i internalizacijom reagiranja okoline na tijelo subjekta. Pored toga, tjelesno samopoimanje zavisit će i od toga kakve je standarde i očekivanja o svom tijelu osoba izgradila, odnosno kakva je za nju idealna slika vlastitoga tijela (Lacković-Grgin, 1994). Dječaci postižu statistički značajno više rezultate na skali percipirane sportske kompetentnosti ($Mž = 2.66$, $Mm = 3.13$; $t = -3.37$, $p < 0.01$) i skali percipiranog tjelesnog izgleda ($Mž = 2.47$, $Mm = 2.92$; $t = -2.85$, $p < 0.01$), što ukazuje na to da se oni percipiraju uspješnijima u sportu i zadovoljniji su svojim izgledom od djevojčica. Na ostalim skalama: školska kompetentnost, socijalna prihvaćenost i opće samopoštovanje nisu pronađene spolne razlike. Ovakvi rezultati su u skladu s očekivanjima i prijašnjim istraživanjima. Primjerice, Trzepacz (2001) na uzorku od 466 djece između 7 i 15 godina nalazi da djevojke imaju statistički značajno niže rezultate od dječaka, na skalama sportske kompetentnosti i tjelesnog izgleda, ali više rezultate na skali regulacije ponašanja. Faria

(2001) na uzorku od 260 djece u dobi od 7 do 14 godina, nalazi da se djevojke percipiraju boljima u ponašanju dok se dječaci percipiraju sposobnijima u sportu.

Spolne razlike u dječjoj percepciji roditeljskog ponašanja

Za ispitivanje eventualnih spolnih razlika u dječjoj percepciji roditeljskog ponašanja također je korišten t-test (vidi tablicu 2.).

Tablica 2.

Aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata za pojedine dimenzije roditeljskog ponašanja, posebno za djevojčice ($N=57$) i dječake ($N=41$), te t-testovi značajnosti razlika među spolovima.

	Djevojčice		Dječaci		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Emocionalnost m.	3.36	0.45	3.17	0.56	1.75	0.085
Psihološka kontrola m.	2.04	0.57	2.39	0.58	-2.94	0.004
Biheviornalna kontrola m.	2.80	0.41	2.55	0.48	2.70	0.009
Disciplina m.	2.22	0.39	2.30	0.38	-0.95	0.347
Emocionalnost o.	3.09	0.56	2.94	0.64	1.23	0.221
Psihološka kontrola o.	1.84	0.66	2.19	0.61	-2.75	0.007
Biheviornalna kontrola o.	2.43	0.51	2.39	0.48	0.39	0.696
Disciplina o.	2.12	0.50	2.24	0.51	-0.11	0.272

Legenda: M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, m-percepcija majke, o- percepcija oca

Testiranjem značajnosti razlika t-testom ustanovili smo da postoji statistički značajna razlika između djevojčica i dječaka u percepciji ponašanja njihovih majki i očeva prema njima samo na dimenzijama majčine i očeve psihološke kontrole, te dimenziji majčine biheviornalne kontrole. Dječaci percipiraju svoje majke više psihološki kontrolirajuće ($Mž=2.04$, $Mm=2.39$; $t = -2.94$, $p<0.01$) kao i očeve ($Mž=1.84$, $Mm=2.19$; $t = -2.75$, $p<0.01$) nego djevojčice, dok djevojčice percipiraju svoje majke više biheviornalno kontrolirajuće ($Mž=2.80$, $Mm=2.55$; $t = 2.70$, $p<0.01$) nego dječaci.

Rezultati istraživanja o utjecaju spola djeteta na ponašanje roditelja nisu konzistentni. Neka istraživanja (Schludermann i Schludermann,1983; Litovsky i Dusek, 1985; prema

Keresteš 1999) ne nalaze značajne rezultate koji ukazuju na utjecaj spola djeteta na roditeljsko ponašanje.

Rezultati istraživanja koja pokazuju različito ponašanje roditelja prema djeci s obzirom na spol, govore da su roditelji više prihvaćajući prema djeci ženskog spola, a više kontroliraju djecu muškog spola. Russell i Russell (1987, prema Keresteš,2002) navode rezultate koji govore o većem majčinom prihvaćanju ženske djece, te granično značajnom trendu ka većoj dominaciji oba roditelja prema dječacima. Keresteš (2002) također ukazuje na veću psihološku kontrolu oba roditelja nad dječacima, kao što je dobiveno i u ovom istraživanju, no veća bihevioralna kontrola očeva nad dječacima na koju autorica ukazuje nije utvrđena u ovom istraživanju, ali je pronađena viša bihevioralna kontrola majki nad djevojčicama. Budući da je u ovom istraživanju ispitivana samo dječja percepcija roditeljskog ponašanja, roditelji nisu procjenjivali svoje ponašanje prema djeci, rezultati su odraz djetetovog doživljaja roditeljskog ponašanje i moguće je da nisu u potpunosti u skladu sa stvarnim ponašanjem roditelja.

Povezanost dimenzija percipiranog roditeljskog ponašanja i dječjeg samopoimanja

Tablica 3.

Koeficijenti korelacija između dimenzija percipiranog majčinog/očevog ponašanja i samopoimanja djevojčica (N=57)

	Sk.k.	Soc.prih.	Reg.pon.	Sport.k.	Tjel.izg.	Opće.s.
Emocionalnost m.	,336*	,192	,427**	,040	,361**	,622**
Psihološka kontrola m.	-,315*	-,200	-,391*	-,164	-,204	-,475**
Bihevioralna kontrola m.	-,125	-,264*	,269*	-,086	-,059	-,108
Disciplina m.	-,060	,106	-,214	-,123	,033	-,182
Emocionalnost o.	,461**	,215	,417*	,076	,316*	,554**
Psihološka kontrola o.	-,269*	-,010	-,431**	-,007	-,060	-,336*
Bihevioralna kontrola o.	,010	-,119	,489*	,007	-,012	-,024
Disciplina o.	-,030	,035	-,161	,047	,030	-,168

*p<0.05, **p<0.01

Legenda: Šk.k.- školska kompetentnost
Soc.prih.- socijalna prihvaćenost
Reg.pon- regulacija ponašanja
m- percepcija majke

Sport.k- sportska kompetentnost
Tjel.izgl- tjelesni izgled
Opće.s- opće samopoštovanje
o- percepcija oca

Povezanosti dimenzija percipiranog majčinog/očevog ponašanja sa samopoimanjem djevojčica prikazane su u tablici 3. Skala školskih sposobnosti odnosi se na opažanje vlastitih sposobnosti unutar školskog okruženja. Rezultati te skale za djevojčice, pozitivno su povezani s emocionalnošću majke ($r = .336, p < 0.05$) i oca ($r = .461, p < 0.01$), te negativno s psihološkom kontrolom majke ($r = -.315, p < 0.05$) i oca ($r = -.269, p < 0.05$). Što su oba roditelja toplija i više pružaju podršku djevojčicama, te ih manje psihološki kontroliraju, odnosno dopuštaju im da se razviju u nezavisne i samostalne osobe to se one doživljavaju uspješnijima u školskim aktivnostima.

Bihevioralna kontrola majki negativno je povezana s osjećajem prihvaćenosti djevojčica od strane njihovih vršnjaka ($r = -.264, p < 0.05$).

Stupanj u kojem su djevojčice zadovoljne svojim ponašanjem pozitivno je povezano s majčinom ($r = .427, p < 0.01$) i očevom ($r = .417, p < 0.05$) emocionalnošću, te majčinom ($r = .269, p < 0.05$) i očevom ($r = .489, p < 0.05$) bihevioralnom kontrolom. Djevojčice su manje zadovoljne svojim ponašanjem što ih majke ($r = -.391, p < 0.05$) i očevi ($r = -.431, p < 0.01$) više psihološki kontroliraju.

Percipirana sportska kompetentnost nije značajno povezana niti s jednom dimenzijom percipiranog roditeljskog ponašanja.

Percipirani tjelesni izgled pozitivno je povezan i s majčinom ($r = .361, p < 0.01$) i s očevom ($r = .316, p < 0.05$) emocionalnošću.

Opće samopoštovanje djevojčica je više što su i majke ($r = .622, p < 0.01$) i očevi ($r = .554, p < 0.01$) emocionalno topliji prema njima i što ih manje psihološki kontroliraju ($r = -.475, p < 0.01, r = -.336, p < 0.05$).

Tablica 4.
Koeficijenti korelacija između dimenzija percipiranog majčinog i očevog ponašanja i samopoimanja dječaka (N=41)

	Sk.k.	Soc.prih.	Reg.pon.	Sport.k.	Tjel.izg.	Opće.s.
Emocionalnost m.	,207	,051	,332*	-,006	,047	,229
Psihološka kontrola m.	-,278	-,160	-,137	,029	-,164	-,222
Bihevioralna kontrola m.	,370*	,077	,414**	-,118	,188	,269
Disciplina m	-,074	-,163	,014	-,047	-,195	-,149
Emocionalnost o.	,236	,019	,532**	-,023	,040	,281
Psihološka kontrola o.	-,329*	-,012	-,352*	,001	-,095	-,253
Bihevioralna kontrola o.	,160	,138	,064	,147	,144	,080
Disciplina o.	-,142	-,105	-,296	,000	-,232	-,276

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Legenda: Šk.k.- školska kompetentnost
Soc.prih.- socijalna prihvaćenost
Reg.pon- regulacija ponašanja
m-percepcija majke

Sport.k- sportska kompetentnost
Tjel.izgl- tjelesni izgled
Opće.s- opće samopoštovanje
o-percepcija oca

Broj značajnih korelacija između dimenzija percipiranog majčinog/očevog ponašanja sa samopoimanjem dječaka puno je manji (tablica 4.).

Dječaci se percipiraju sposobnijim u školi ako ih majke više bihevioralno ($r = .370$, $p < 0.05$), a očevi manje psihološki kontroliraju ($r = -.329$, $p < 0.05$). Značajne pozitivne korelacije pronađene su još između percipirane regulacije ponašanja i majčine emocionalnosti ($r = .332$, $p < 0.05$), bihevioralne kontrole majke ($r = .414$, $p < 0.01$) te očeve emocionalnosti ($r = .532$, $p < 0.05$). Percipirana regulacija ponašanja kod dječaka još je povezana i s percipiranom psihološkom kontrolom očeva, i ta je povezanost negativna ($r = -.352$, $p < 0.05$).

Iz prikazanih rezultata uočljiva je razlika u povezanosti dimenzija samopoimanja dječaka/djevojčica s dimenzijama percipiranog roditeljskog ponašanja. Dok je kod djevojčica pronađeno sedamnaest značajnih korelacija u četiri od šest dimenzija samopoimanja, kod dječaka je pronađeno šest značajnih korelacija i to u samo dvije dimenzije percipiranog samopoimanja. Dakle, veća je povezanost percipiranog roditeljskog ponašanja sa samopoimanjem djevojčica nego dječaka. Razlog tome može biti u različitom

odgoju. Djevojčice su od malena u procesu socijalizacije više usmjeravane na odnose s drugima nego dječaci, pa su možda zato i osjetljivije, tj. pod većim utjecajem drugih.

Kao što smo predvidjeli, emocionalnost je pozitivno, a psihološka kontrola je negativno povezana sa dimenzijama samopoimanja. Za razvoj pozitivnog samopoštovanja i adekvatnu prilagodbu djeteta važna je emocionalna toplina i prihvaćanje od strane roditelja, te umjerena psihološka kontrola koja je važna da dijete nauči da je socijalna interakcija određena nekim pravilima ponašanja i posjeduje određenu strukturu koju treba slijediti kako bi se moglo uključiti u socijalne mreže.

Doprinos dimenzija percipiranog roditeljskog ponašanja u tumačenju dječjeg samopoimanja

Nakon što smo računanjem koeficijenata korelacije utvrdili postojanje povezanosti roditeljskog ponašanja i dimenzija samopoimanja, u daljnjem postupku cilj je bio utvrditi koji vidovi percepcije roditeljskog ponašanja najviše doprinose tumačenju samopoštovanja djevojčica i dječaka. U tu svrhu koristili smo regresijsku analizu, s rezultatima na dimenzijama percipiranog roditeljskog ponašanja kao prediktorima i rezultatima na pojedinim subskalama samopoimanja djece kao kriterijem. Dakle provedeno je šest regresijskih analiza. Budući da smo ustanovili razlike u ponašanju roditelja prema djevojčicama i dječacima i da smo dobili različite koeficijente korelacije između dimenzija percipiranog roditeljskog ponašanja i dimenzija samopoimanja kod jednih i drugih, pretpostavili smo da dimenzije roditeljskog ponašanja različito opisuju naše kriterijske varijable (dimenzije samopoimanja) ovisno o spolu.

Ispitivajući doprinos dimenzija roditeljskog ponašanja u dimenzijama samopoimanja kod dječaka, ustanovili smo da percipirano roditeljsko ponašanje objašnjava 31.7% varijance kriterij. Dobiveni koeficijent multiple korelacije iznosi $R = 0.67$, njegova značajnost iznosi $p < 0.01$. Samo jedna dimenzija samopoimanja i to percipirana regulacija ponašanja je objašnjena roditeljskim ponašanjem. Ovoj povezanosti jedino značajno doprinosi percipirana očeva emocionalnost ($\beta = .394$, $p < 0.05$).

Kod djevojčica smo ustanovili da percipirano roditeljsko ponašanje objašnjava četiri od ukupno šest dimenzija samopoimanja.

Opće samopoštovanje djevojčica- percipirano roditeljsko ponašanje objašnjava 43.6% varijance općeg samopoštovanja djevojčica, ($R = 0.72$, $p < 0.01$), a značajni prediktori su majčina ($\beta = .398$, $p < 0.05$) i očeva emocionalnost ($\beta = .355$, $p < 0.05$).

Percipirana regulacija ponašanja djevojčica- percipirano roditeljsko ponašanje objašnjava 32.3% varijance percipirane regulacije ponašanja djevojčica, ($R = 0.65$, $p < 0.01$), a jedini značajan prediktor je očeva bihevioralna kontrola ($\beta = .386$, $p < 0.05$). Percipirana školska kompetentnost djevojčica- percipirano roditeljsko ponašanje objašnjava 18.3% varijance percipirane školske kompetentnosti djevojčica, ($R = 0.55$, $p < 0.05$), a jedini značajan prediktor je očeva emocionalnost ($\beta = .482$, $p < 0.05$).

Percipirano socijalno prihvaćeno ponašanje djevojčica- percipirano roditeljsko ponašanje objašnjava 14.5% varijance percipiranog socijalno prihvaćenog ponašanja djevojčica, ($R = 0.52$, $p < 0.05$), značajni prediktori su majčina psihološka kontrola ($\beta = -.550$, $p < 0.05$) i disciplina ($\beta = .363$, $p < 0.05$).

Vidimo da se značajni prediktori samopoštovanja razlikuju kod djevojčica i dječaka. Kod dječaka je za njihovu percipiranu regulaciju ponašanja, tj. osjećaj da se ponašaju ispravno, onako kako se od njih očekuje najbolji i jedini značajan prediktor očeva emocionalnost. Ostale dimenzije samopoimanja dječaka ne mogu se objasniti percipiranim dimenzijama roditeljskog ponašanja.

Nadalje, roditeljsko ponašanje je puno bolji prediktor samopoimanja kod djevojčica. Opće samopoštovanje najbolje objašnjavaju majčina i očeva emocionalnost. Što su roditelji topliji i što više prihvaćaju i razumiju svoje kćeri one će imati više samopoštovanje. U istraživanju Coopersmitha (1967) značajno su više samopoštovanje imala djeca čiji su roditelji iskazivali više topline, ljubavi, pažnje, interesa i prihvaćanja... (prema Bezinović, 1988).

Očeva bihevioralna kontrola je najbolji prediktor percipirane regulacije ponašanja kod djevojčica. Što očevi više kontroliraju njihovo ponašanje djevojčice smatraju da se bolje ponašaju. Očevo ponašanje je bitno i za percepciju školske kompetentnosti kod djevojčica. Što su očevi topliji u odnosu sa svojim kćerima one se doživljavaju kompetentnije u školi.

Majčina psihološka kontrola i disciplina su važni prediktori za percepciju socijalne prihvaćenosti tj. za stupanj u kojem se djevojčice osjećaju popularno i prihvaćeno od strane vršnjaka. Manja psihološka kontrola od strane majke znači i viši stupanj u kojem se djevojčice osjećaju prihvaćeno od strane vršnjaka.

U ovom istraživanju se pokazalo da se samopoimanje kod dječaka i to dimenzija percipirane regulacije ponašanja može predvidjeti očevim ponašanjem, dok se samopoimanje djevojčica može predvidjeti podjednako i majčnim i očevim ponašanjem. Ovaj nalaz nije u skladu s nekim istraživanjima koja ili tvrde da je percepcija majčinog ponašanja važniji prediktor razvoja samopoimanja kod djece ili da je to pak percepcija očevog ponašanja. Rosenberg (1979; prema Lacković-Grgin, 1994) nalazi da je za oba spola, za različite rase i klase, majka obično ona osoba koja se smatra najznačajnijom osobom (pa time ima i najveći utjecaj), a zatim slijede otac, braća, učitelji i prijatelji. Istraživanja Haque, 1988; Marshall i Mazzucco, 1995 (prema Kuterovac-Jagodić i Keresteš, 1997) pokazuju da je samopoštovanje više povezano s majčnim ponašanjem.

Na razvoj samopoimanja kod djece ne utječu samo roditelji tu su i vršnjaci, a pogotovo prijatelji. Ovaj uzorak čine djeca sedmih i osmih razreda osnovne škole, od 13 do 15 godina, i sudeći po rezultatima, samopoimanje djevojčica je u većoj mjeri pod utjecajem roditeljskog ponašanja nego samopoimanje dječaka.

ZAKLJUČAK

1. Spolne razlike u dimenzijama samopoimanja utvrđene su u dimenzijama regulacije ponašanja, sportske kompetentnosti te tjelesnog izgleda. Na skali regulacije ponašanja djevojčice imaju statistički značajno više rezultate. Dječaci postižu statistički značajno više rezultate na skali percipirane sportske kompetentnosti i skali percipiranog tjelesnog izgleda

Spolne razlike u percepciji roditeljskog ponašanja utvrđene su u tri dimenzije roditeljskog ponašanja: psihološkoj kontroli majke, bihevioralnoj kontroli majke i

psihološkoj kontroli oca. Dječaci percipiraju svoje majke i očeve više psihološki kontrolirajuće dok djevojčice percipiraju svoje majke više bihevioralno kontrolirajuće.

2. Kao što smo i pretpostavili, emocionalnost je pozitivno, a psihološka kontrola je negativno povezana s dimenzijama samopoimanja. Veća je povezanost percipiranog roditeljskog ponašanja sa samopoimanjem kod djevojčica nego kod dječaka.

3. Doprinos percipiranog roditeljskog ponašanja u varijablama samopoimanja kod djevojčica i dječaka je različit. Kod dječaka je važnija percepcija očevog ponašanja, dok su kod djevojčica percepcija majčinog i očevog ponašanja podjednako važni prediktori za samopoimanje.

LITERATURA

Barber, B.K., Olsen, J.E. & Shagle, S.C. (1994). Association between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120-1136.

Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.

Bezinović, P. (1987). Koncept o sebi i interpersonalna orijentacija. *Primijenjena psihologija*, 8 (1), 59-65.

Brajša-Žganec, A., Raboteg-Šarić, Z., Franc, R. (2000). Dimenzije samopoimanja djece u odnosu na opaženu socijalnu podršku iz različitih izvora. *Društvena istraživanja*, 6 (50) 897-912.

Brković, I., Keresteš, G., Kuterovac Jagodić, G. i Lugomer-Armano, G. (2005). Developments of new parental behaviour questionnaire. Preliminary results. *Poster Presented at Alps-Adria Conference in Psychology, June, 2-4, Zadar, Croatia.*

- Coolins, W.A. & Russell, G. (1991). Mother-child and father-child relationship in middle childhood and adolescence: A developmental analysis. *Developmental Review*, 11, 99-136.
- Coopersmith, S. (1967). *The Antecedents of Self-esteem*. San Francisco: W.H. Freeman and Company.
- Dacey, J. & Kenny, M. (1994). *Adolescent Development*. Madison: Brown & Benchmark.
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113 (3), 487-496.
- Elez, K. (2003). Nasilništvo i samopoimanje u djece osnovnoškolske dobi. *Diplomski rad*. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Faria, L. (2001). Harter's self-perception profile for children adapted for use with young Portuguese students. *Perceptual and Motor Skills*, 92 (3), 711-720.
- Gray-Little, B., Williams, V. & Hancock, T. (1997). An item response theory analysis of the Rosenberg self-esteem scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23 (5), 443-451.
- Harter, S. (1985). *Manual for the Self-perception profile for children*. Denver: University of Denver.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: a developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Kawash, G.F., Kerr, E.N. & Clewes, J.L. (1984). Self-esteem as a function of perceived parental behavior. *The Journal of Psychology*, 119(3), 235-242.
- Keresteš, G. (2002). *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kuterovac-Jagodić, G. i Keresteš, G. (1997). Perception of parental acceptance-rejection and some personality variables in young adults. *Društvena istraživanja*, 6, 477-491.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Litovsky, V.G. & Dusek, J.B. (1985). Perceptions of child rearing and self-concept development during the early adolescent years. *Journal of Youth and Adolescence*, 14 (5), 1985.
- Miljković, D. i Rijavec, M. (1997). *Razgovori sa zrcalom: psihologija samopouzdanja*. Zagreb: IEP.

- Nielsen, D.M. & Metha, A. (1994). Parental behavior and adolescent self-esteem in clinical and nonclinical samples. *Adolescence*, 29, 525-543.
- Peterson, G.W. & Rollins, B.C. (1987). Parent-child socialization. In M.B. Sussman & S.U. Steinmetz (Eds.), *Handbook of marriage and the family* (pp. 471-507). New York: Plenum.
- Russell, G. & Russell, A. (1987). Mother-child and father-child relationships in middle childhood. *Child Development*, 58, 1573-1585.
- Schludermann, S. & Schludermann, E. (1983). Sociocultural change and adolescents` perceptions of parental behavior. *Developmental Psychology*, 19 (5), 674-685.
- Steinberg, L., Lamborn, S.D., Dornbush, S.M. & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63, 1266-1281.
- Trzepacz, A.M. (2001). Peer acceptance and self-perceptions in children: The impact of gender and race. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 62 (5-B), 2505.
- Vander-Zanden, J.W. (1993). *Human development* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Vasta, R., Haith, M.H. & Miller, S.A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.